

ideologijama različitih političkih grupa (liberalni, konzervativni, nacionalni, antikomunistički antitotalitarizam, i sl.). Nije samo maglovit osnovni negativni pojam već su rastegljiv i novi dodatni pojmovi: tranzicija, tržišna privreda, Zapad, civilno društvo, ljudska prava, pluralizam. Ideološki jezik postaje delotvoran ne zbog ispraznosti i besmislenosti, već zbog relativizacije svog sadržaja.

Kod jezičkopolitičkog korišćenja prošlosti kontekst sadržaja najčešće nije očiglednost, već ispričana istorija (reč fašizam uvek podseća na logore). Tek kroz podsećanje na istoriju, tj. tek u poređenju sa totalitarnom prošlošću, ljudska prava postaju očigledna. Bez suočavanja sa prošlošću glavni današnji pojmovi ostali bi hladni. Istorija ih ožiljava, otuda krupni značaj prerade prošlosti. Raširena antitotalitarna saglasnost danas ujednačava raznolike političke alternative jer su ove prinuđene da radi medijske prohodnosti koriste zajednički osnovni pojam. Totalitarizam je središnji javni neprijatelj, pa razlike u poželjnim vizijama društva ostaju manje upadljive. Ne radi se o iskazivanju različitih interesa već o demonizaciji zajedničkog neprijatelja. Složeno mnoštvo neželjenih alternativa sužava se na ili-ili, a različitost konkretno istorijskih situacija redukuje na otvoreni ili latentni odnos javnog prijatelja i neprijatelja. Saznajno manihejstvo TOT ne razlikuje različite struje unutar levice niti uvažava kritiku socijalističke nepodeljene vlasti s leva. Relativno ujednačeni antikomunizam TOT blokira i zbunjuje opredeljivanje jer alternative postaju odveć slične. Stvara se uniformni politički jezik koji u preradi istorije vodi njenom antitotalitarnom ujednačavanju.

Dosadašnji razvoj TOT pokazao je da na njihovo povremeno slabljenje nije toliko uticala naučna kritika koliko izmena društvenih uslova. Naučna kritika ne može izmeniti uslove u kojima TOT imaju važnu vansaznajnu ulogu. S obzirom na neodvojivost vrednosnih i političkih pretpostavki, naučna revolucija u slučaju TOT može se očekivati samo u slučaju radikalne promene epohalne svesti. TOT su od nastanka u permanentnoj krizi. Premda ih alternativne paradigme osporavaju, društveni uslovi iznova ih obnavljaju. Na neki način o tome svedoči i uticajnost klasika TOT Karla Fridriha, koji je, uprkos svojim brojnim značajnim radovima iz političke teorije, ostao u "Social Sciences Citation Index" skoro u celini zabeležen samo po svojoj knjizi o totalitarizmu, koja se u prognostičkom pogledu pokazala potpuno pogrešnom. Bajme drži da je skoro tragično da pionir uporednog istraživanja političkih sistema ostane u nauci zapamćen po zabudama (Beyme 1998, S. 33). Bolji dokaz da se TOT održavaju zbog vansaznajnih razloga možda nije ni potreban.

5. DEO.

PREVLADAVANJE PROŠLOSTI U JUGOSLAVIJI.

Kao i u nizu evropskih zemalja, i kod novih balkanskih država u središtu prevladavanja prošlosti bila je izmena odnosa prema socijalizmu što je nužno povlačilo promenu viđenja fašizma. Suočavanje sa prošlošću uvek zavisi od konkretne situacije i krize. Kolektivno pamćenje, kako kažu dirkemovci, ili ideologizovana istorija, kako govore marksisti, pomaže stvaranju crno-bele vizije prošlosti i uprošćenog shvatanja sukoba. Prerađena istorija ističe egzistencijalnu važnost ciljeva u sukobu i stvara pozitivnu viziju vlastite grupe koja ide do glorifikacije. Kolektivno sećanje delegitimiše protivnika jer vlastite ciljeve predstavlja kao jedine istorijski legitimne, a vlastitu grupu predstavlja kao žrtvu protivnika. U školskim